

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,
декана факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Опалюк Тетяни Леонідівни

про дисертацію Сухомлин Оксани Андріївни

**«Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів
філологічних спеціальностей»**,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження. В умовах стрімкої глобалізації світового суспільства, пов'язаної з розвитком сучасних цифрових технологій, дослідження, виконане О. А. Сухомлин, є соціально затребуваною відповіддю на виклики цифровізації світового суспільства та економіки. Задля успішної самореалізації в сучасному глобалізованому світі фахівці різних спеціальностей (у тому числі й філологічних) мають вирізнятися знаннями, уміннями та навичками, які є невіддільними складовими ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Проте, незважаючи на те, що всі ключові компетентності вважаються однаково важливими, саме наявність у сучасних фахівців цифрової компетентності забезпечує впевнене, критичне та відповідальне використання ними широкого спектра цифрових технологій для реалізації їхніх потенційних можливостей в особистому житті й професійній діяльності. Високий рівень цифрової компетентності надає студентам філологічних спеціальностей змогу не лише швидше й легше адаптуватися до появи нових більш досконалих цифрових інструментів і сервісів, які вони мають використовувати під час навчання, а й реалізувати творчий потенціал у подальшій професійній діяльності. Більш того, цифрова компетентність має надзвичайно важливе значення для формування та розвитку міжкультурної й іншомовної компетентностей студентів

філологічних спеціальностей, оскільки забезпечує ефективне спілкування з носіями мов. У контексті зазначеного, вважаємо дисертаційну працю Оксани Андріївни Сухомлин на тему *«Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* соціально затребуваною й актуальною.

Наукова новизна одержаних результатів. Оцінюючи найвагоміші здобутки дисертаційної праці Оксани Андріївни Сухомлин вважаємо за доцільне зацентрувати увагу на результатах, які мають вагому наукову новизну. Так, авторкою уточнено зміст і сутність таких понять, як «дидактичні умови формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей», «цифрова компетентність студентів філологічних спеціальностей», «модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей». На особливу увагу заслуговує визначена авторкою сукупність дидактичних умов, які стали засадничою основою розроблення й теоретичного обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. У якості провідної дидактичної умови здобувачка виокремлює створення психолого-дидактичного ІТ-середовища професійної підготовки студентів філологічних спеціальностей на засадах контамінації провідних положень особистісного, діяльнісного та компетентнісного підходів. Супідрядними дидактичними умовами визначено активацію ціннісно-професійної основи формування інтегральної, загальних і предметних компетентностей майбутніх філологів; інформаційну детермінацію змісту професійної філологічної підготовки через застосування інноваційних інтерактивних форм організації, технологій, методів і засобів навчання в процесі фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей; забезпечення рефлексії здатності і готовності використання константно оновлюваних ІК-технологій у професійно-філологічній діяльності. Вартують уваги розроблена й обґрунтована О. А. Сухомлин

модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, структуру якої складають організаційно-методологічний, мотиваційно-професійний, когнітивно-інструментальний та рефлексійно-діджитальний конструктивні блоки; а також структура цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, котра складається з мотиваційно-професійної, когнітивно-діджитальної, інструментально-діджитальної та рефлексійно-діджитальної конструктивних компонент. Зазначені елементи наукової новизни мають важливе значення для галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Ступінь обґрунтованості використаних методів, отриманих результатів і положень дисертації. Дисертаційна праця виконана на належному науково-методологічному рівні. Опрацювання й аналіз нормативно-правових документів у галузі освіти та значної кількості наукових педагогічних праць, надало О. А. Сухомлин змогу визначити суперечності й обґрунтувати актуальність і доцільність проведення дослідження. Загалом джерельна база дослідження становить 314 найменувань (у тому числі й 35 джерел іноземними мовами) на 37 сторінках.

Задля досягнення мети дослідження й розв'язання поставлених завдань авторкою було використано комплекс методів дослідження, зокрема, теоретичних, емпіричних, статистичних та графічних. Теоретичні методи дослідження передбачали аналіз, узагальнення, систематизацію наукових психолого-педагогічних праць українських і зарубіжних дослідників із порушеної проблеми для уточнення змісту й сутності основних понять дослідження; обґрунтування сукупності дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей; розроблення моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Експериментальна перевірка результативності імплементації моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової

компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітній процес закладів вищої освіти на основі створення визначеної сукупності дидактичних умов потребувала застосування певної сукупності емпіричних методів дослідження, а саме: діагностичних, прогностичних, праксиметричних, а також педагогічного експерименту. Оброблення експериментальних даних і доведення вірогідності результатів експериментального дослідження було здійснено шляхом застосування методів математичної статистики (χ^2 -критерій Пірсона). Задля унаочнення результатів дослідження авторкою було використано графічні методи дослідження.

Ступінь обґрунтованості визначених методів, одержаних результатів і положень дисертаційної праці підтверджується й фактом успішного впровадження моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, розробленої О. А. Сухомлин, в освітній процес Національного університету біоресурсів і природокористування України (довідка № 22-289 від 23.09.2022 р.); Карпатського університету імені Августина Волошина (довідка № 188/10-22 від 04.10.2022 р.); Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка (довідка № 1199 від 07.10.2022 р.).

Дослідження проводилося упродовж 2020-2022 років. Підготовчий етап передбачав проведення пілотного дослідження, метою якого був аналіз освітнього процесу зазначених закладів вищої освіти, проведення опитувань і співбесід з учасниками освітнього процесу (студенти педагогічних, гуманітарних і філологічних спеціальностей, педагогічні і науково-педагогічні працівники) задля обґрунтування доцільності проведення дослідження щодо формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Пілотним дослідженням було охоплено 387 осіб (статистична сукупність), а саме: 84 – педагогічні і науково-педагогічні

працівники, 303 – студенти педагогічних, гуманітарних і філологічних спеціальностей.

Отже, вірогідність результатів наукової розвідки забезпечена методологічною й теоретичною обґрунтованістю її вихідних положень, відповідністю комплексу методів дослідження його об'єктові, предметові, меті, завданням і сформульованій гіпотезі, ґрунтовним теоретичним аналізом нормативно-правових документів і наукових праць українських і зарубіжних учених, а також позитивною оцінкою впровадження результатів дослідження в освітню практику закладів вищої освіти, що відображено у відповідних довідках.

Значення одержаних результатів для науки і практики й рекомендації щодо їх можливого використання. Вважаємо, що матеріали дисертаційної праці мають важливе практичне значення. Дисертанткою було розроблено програму факультативного курсу «Інформаційно-комунікаційні технології у філології» й дидактико-методичний супровід його реалізації в освітньому процесі для інтенсифікації фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей. Високо оцінюємо створення визначеної сукупності дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітньому процесі закладів вищої освіти, а також практичне впровадження окремих компонентів дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітній процес закладів вищої освіти, де здійснюється підготовка майбутніх філологів.

Зазначимо, що результати дослідження також можуть бути використані в підготовці студентів філологічних спеціальностей у закладах вищої освіти України; під час укладання навчальних програм, підручників, навчальних посібників, методичних вказівок і рекомендацій для студентів філологічних спеціальностей.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Структура представленої дисертаційної праці, яка написана державною мовою й оформлена у вигляді

рукопису, містить анотації українською й англійською мовами, вступ, три розділи, висновки до них, загальні висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 263 сторінки (основного змісту – 173 сторінки).

У *вступі* дисертантка обґрунтовує актуальність та вибір теми дослідження; визначає суперечності, об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу і методи дослідження; окреслює наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі дисертаційної праці *«Теоретичні основи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* авторкою висвітлено теоретичні основи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. Позитивної оцінки заслуговує ґрунтовний аналіз низки нормативно-правових документів України та міжнародних нормативно-правових документів, здійснений авторкою в підрозділах 1.1 *«Роль і місце інформаційних технологій у вищій школі»* і 1.2 *«Цифрова компетентність як одна з ключових компетентностей для навчання протягом життя»*. Такими документами є *«Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки»* (2018 р.), Закон України *«Про Національну програму інформатизації»* (2022 р.), *«Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання протягом життя»* (2006 р.), *«Цифровий порядок денний для Європи»* (2010 р.), *«DigComp: Рамка розвитку та розуміння цифрової компетентності в Європі»* (2013 р.), *«DigComp 2.0: Система цифрової компетентності громадян: Етап 1 оновлення: концептуальна еталонна модель»* (2016 р.), *«DigComp 2.1: Рамка цифрової компетентності громадян з вісьмома рівнями володіння та прикладами використання»* (2017 р.), *«DigComp 2.2: Рамка цифрової компетентності громадян – з новими прикладами знань, навичок та ставлень»* (2022 р.), *«Створення сприятливих умов для навчання в цифрову епоху – Європейська рамка цифрової компетентності закладів освіти компетентних у питаннях*

цифрового виміру» (2015 р.), «Європейська рамка цифрової компетентності для освітян: DigCompEdu» (2017 р.), «Глобальна рамка визначення навичок цифрової грамотності для Індикатора 4.4.2» (2018 р.), «Рамка цифрової компетентності освітян» (2022 р.), «План дій щодо цифрової освіти на період 2018-2020», а також «План дій щодо цифрової освіти на період 2021-2027».

Аналіз наукової педагогічної літератури надав авторці змогу дійти висновків про те, що для студентів філологічних спеціальностей цифрова компетентність вирізняється дихотомічним характером і є наскрізною. О. А. Сухомлин слушно зауважує на тому, що наявність у студентів філологічних спеціальностей високого рівня сформованості цифрової компетентності сприяє формуванню й розвитку інших компетентностей, які входять до складу професійно-філологічної компетентності. У підрозділі 1.3 авторкою розроблено й обґрунтовано структуру цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, яка містить мотиваційно-професійний, когнітивно-діджитальний, інструментально-діджитальний та рефлексійно-діджитальний компоненти, а також визначено змістове наповнення кожного з зазначених структурних компонентів досліджуваного дидактичного феномена.

Другий розділ *«Обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* присвячено уточненню змісту і сутності поняття «дидактичні умови», визначенню сукупності дидактичних умов формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, а також розробленню моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. У підрозділі 2.1 *«Визначення сукупності дидактичних умов формування досліджуваного феномену»* запропоновано авторське визначення поняття «дидактичні умови формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей», визначено й теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов як основу для

розроблення й теоретичного обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей. У підрозділі 2.2 *«Моделювання процесу формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* авторкою узагальнено підходи до розуміння сутності поняття «дидактична система», у підрозділі 2.3 *«Функційно-структурні компоненти моделі»* розроблено й описано модель дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

У розділі 3 *«Дослідно-експериментальна апробація авторської моделі формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* дисертантка аналізує стан фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей та оцінює результативність дослідно-експериментальної роботи щодо імплементації авторської моделі дидактичної системи в освітній процес закладів вищої освіти. На позитивну оцінку заслуговують запропоновані О. А. Сухомлин інноваційні і традиційні форми організації, технології, методи, прийоми і засоби навчання на основі застосування ІКТ, спрямовані на формування й розвиток цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей, а саме: лекції-дискусії, лекції-візуалізації, проблемні лекції, вебквести, вебінари, індивідуальні і групові презентації; метод «перевернутий клас», організація й проведення інтелектуальної гри «Філологічний кластер» та ділової гри «Я – філолог», розроблення факультативного курсу «Інформаційно-комунікаційні технології у філології» тощо.

Отже, основні положення дисертаційної праці вирізняються логікою викладення, послідовністю та системністю. За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням рецензована робота відповідає чинним правилам і вимогам до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка та є завершеним науковим дослідженням.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні результати дослідження висвітлено в 10 публікаціях авторки (з них 9 – одноосібні), зокрема: 1 розділ у колективній монографії; 3 статті у фахових виданнях України; 2 статті у виданнях, які індексуються в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus; 4 – тези доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій міжнародного рівня. Аналіз змісту публікацій О. А. Сухомлин надає змогу стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації, обґрунтовані в зазначених публікаціях, викладено достатньо повно. Отже, можемо стверджувати, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, яка має завершений вигляд.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Порушень академічної доброчесності в дисертаційній праці О. А. Сухомлин не виявлено. Авторкою дотримано всі етичні принципи і правила, визначені в Законі України «Про освіту». Зазначимо, що рукопис дисертації містить належним чином оформлені покликання на відповідні джерела інформації.

Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної праці О. А. Сухомлин висловимо певні зауваження та побажання, а саме:

1. Було б доцільно в межах розділу 1 *«Теоретичні основи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* підрозділи 1.2 *«Цифрова компетентність як одна з ключових компетентностей для навчання протягом життя»* та 1.3 *«Сутність і структура цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* об'єднати, оскільки в обох підрозділах розкривається змістово-сутнісне та структурне розуміння цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей.

2. У межах розділу 2 *«Обґрунтування моделі дидактичної функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* варто було б прописати, яким саме чином

співвідносяться провідні дидактичні феномени, які досліджуються в рецензованій дисертаційній праці, а саме: «дидактичні умови формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей» та «модель функційно-структурної системи формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей».

3. Розділ 3 *«Дослідно-експериментальна апробація авторської моделі формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»*, на наше переконання, переобтяжений таблицями та діаграмами, частину з яких можна було б перенести в додатки задля спрощення сприйняття остаточних результатів науково-педагогічного дослідження.

4. У підрозділі 3.3 *«Узагальнення результатів експерименту»* розділу 3 *«Дослідно-експериментальна апробація авторської моделі формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей»* було б доцільно прокоментувати нерівномірну позитивну динаміку під час формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей за окремими компонентами.

5. Виклад основного змісту дисертаційної праці є структурованим, логічним та послідовним, водночас було б доцільно більш детально прописати, яким чином здійснювали відбір респондентів, яких було включено до педагогічного експерименту (до контрольних і експериментальних груп).

6. Логіка і послідовність викладу науково-обґрунтованого матеріалу заслуговує на схвалення, але разом з тим, слід зауважити на наявність певних мовно-стилістичних огріхів, яких варто уникати під час викладу отриманих на теоретичному та практичному рівнях результатів.

Проте ці зауваження й побажання не знижують наукової новизни й практичної значущості запропонованого до захисту дослідження, яке повністю відповідає сучасним вимогам до робіт цього виду, і носять рекомендаційний характер.

Загальний висновок. Вивчення поданого рукопису наукової праці дало нам змогу дійти висновку, що дисертація Сухомлин Оксани Андріївни «Дидактичні засади формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей» є завершеною, самостійно виконаною науковою роботою, що має вагомe теоретичне й практичне значення для розвитку педагогічної науки. Дисертаційна праця виконана на високому науковому рівні й відповідає вимогам «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її авторка Сухомлин Оксана Андріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету спеціальної освіти,
психології і соціальної роботи
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Тетяна ОПАЛЮК

